SPIELMANN JÓZSEF

Orvostudomány és gyógyszerészet

Szociológusok hívják fel a figyelmet arra, hogy napjainkban a tudomány mint társadalmi tudatforma egyre fontosabb szerephez jut. A népek jövőbeli esélyeit egyre inkább meghatározza az, hogy művelődésükben milyen rangot vívott ki a tudomány. Ebből a nézőpontból mérlegelve orvosértelmiségünk jelenkori társadalmi feladatait, megállapíthatjuk, hogy túl a mindennapi munkán, fontos szerep hárul rájuk a közösség tudatának formálásában. Ez a megállapítás érvényes az orvostársadalom minden tagjára, dolgozzék akár tudományos oktatói vagy kutatóintézetben, akár falusi körzetben.

A romániai magyar nemzetiségű orvosok és gyógyszerészek között szép számmal találunk jeles személyiségeket; soraikból érdemes orvosok, az orvostudományok doktorai, az Orvostudományi Akadémia tagjai, megyei néptanácsi és nagynemzetgyűlési képviselők stb. kerültek ki.

Az RKP következetes nemzetiségi politikája révén a szocializmus éveiben végzett magyar nemzetiségű orvosértelmiségünk túlnyomó többsége már anyanyelvén sajátíthatta el szakmája alapismereteit. A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetben magyar és román nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés folyik. Az 1945-ben létrejött főiskola fennállásának több mint három évtizede alatt 3688 orvost és 884 gyógyszerészt képzett, tehát mintegy hetedét a ma tevékenykedő orvosoknak és gyógyszerészeknek. Dr. László János professzor, a marosvásárhelyi főiskola rektora állapítja meg: az intézet sajátossága, hogy „a kurzusok és szemináriumok, valamint a vizsgák két nyelven folynak (magyarul és románul). Diákságunk zömében magyar nemzetiségű, az anyanyelven folyó oktatás megkönnyíti számukra a szakma alapismereteinek elmélyült elsajátítását. Ugyanakkor bizonyos tárgyak (pl. egészségügyi szervezés) román nyelvű tanulmányozása lehetővé teszi, hogy magyar ajkú hallgatóink román kollégáikkal együtt, az ország bármely táján gyorsan és hatékonyan beilleszkedhessenek munkakörükbe.“

De a magyar nemzetiségű diákok számára a többi öt romániai orvosi és gyógyszerészeti főiskola is szélesre tárta kapuit.

A romániai orvosoktató intézetek szakmai és tudományos tevékenységüket a hazai orvosi iskola legjobb hagyományaira alapozzák, s a nemzetközi tudomány eredményeit a szocialista társadalom sajátos viszonyaira alkalmazva fejlesztik tovább. A hat orvosi és gyógyszerészeti főiskola tanári testülete a közös feladatot sajátosan, helyi hagyományait és önálló szemléletét érvényesítve oldja meg. Közös csupán az azonos fogantatású megelőző-gyógyító nézőpont, a dialektikus materialista világnézet, a beteg–orvos kapcsolatnak a szocialista humanizmus szellemében való formálása, az oktatás, a kutatás és a gyakorlati munka egysége.

A főiskolai oktatás és tudományos tevékenység közös vonásai nem jelentenek azonosságot, hanem egységet a sokféleségben. Ennek szellemében járul hozzá a maga sajátos „adalékaival“ a marosvásárhelyi orvosi főiskola a romániai orvosi és gyógyszerészeti oktatás és kutatás gazdagításához.

Három és fél évtized rövid idő egy főiskola életében hagyományok kialakítására. Mégis elfogultság nélkül állíthatjuk, hogy a marosvásárhelyi iskola megalakulása óta tanárai országszerte és sok esetben az ország határain túl is megérdemelt megbecsülést vívtak ki maguknak. De a „marosvásárhelyi iskola“ eredményeiről szólva azt is meg kell jegyeznünk, hogy objektív ítéletünket az általunk tárgyalt személyiségek megvalósításairól lényegesen megnehezíti az a tény, hogy azok még nem állták ki az idő, valamint a nemzetközi tudomány eredményeivel való egybevetés próbáját. Ezért lehetőleg kerülöm – kortársi jelenségekről szólva, azok tanújaként – az értékítéleteket, és főleg a tények leírására szorítkozom.

Az alapító első nemzedék különböző korú és felkészültségű orvosokból és gyógyszerészekből sereglett össze. Voltak köztük érett szakemberek, hátuk mögött hosszú egyetemi vagy kórházi tapasztalattal. A tanárok zöme azonban fiatal szakember volt, pályája felfelé ívelő szakaszában, többségükben jeles hazai mesterek tehetséges tanítványai, akik nevelve-oktatva maguk is tovább fejlődtek, s az évtizedek során „beértek“, elismert mesterekké váltak. Már közismert orvos-tudósok alapozták meg a kórbonctani (Haranghy László), a bakteriológiai (Putnoky Gyula), a nőgyógyászati-szülészeti (Lőrincz Ernő András),

a sebészeti (Mátyás Mátyás), a radiológiai (Feszt György), az ideg-elmegyógyászati oktatást (Miskolczy Dezső). Hogy csupán egy példát ragadjunk ki, Miskolczy akadémikus oktató és tudományos pályája delelőjén vette át a marosvásárhelyi klinika vezetését. Mesterei, Schaffer Károly, Ramon Y Cajal és Gheorghe Marinescu örökségét alkotó módon vitte tovább és fejlesztette egyéni irányban.

Fiatal tanárok fektették le az alapját a szövettani (Gündisch Mihály), a kórélettani (Obál Ferenc), a bőrgyógyászati (Veress Ferenc, Újvári Imre) a szemészeti (Vasile Săbădeanu) oktatásnak. Doczy Pál és Horváth Endre későbbi belgyógyász professzorok például 1949-ben, illetve 1951-ben alapozták meg azt az irányzatot, mely napjainkban érett be. Mindketten Iuliu Haţieganu és Haynal Imre professzorok tanítványának vallották magukat.

A romániai orvosi főiskolák legfontosabb feladatuknak tekintették: fiatal orvosokat és gyógyszerészeket képezni a kor szakmai színvonalán, elkötelezett, szilárd világnézetű értelmiségieket nevelni a rájuk bízott fiatalokból.

Főiskolánk a maga sajátos eszközeivel és lehetőségeivel járult hozzá a közös feladat valóra váltásához. Országos viszonylatban is az elsők között alapozták meg itt a diákszakkörök tevékenységét, tudatosítva azt az alapigazságot, hogy a tudományos munka nem járulékos, hanem szerves része az orvosi tevékenységnek. A tudományos kutatásba, sajátos témáik megoldásába a klinikai és preklinikai egységek korán bevonták diákságunkat. Lőrincz Ernő András professzor a szülészeti-nőgyógyászati klinika kollektívájával és diákokkal már az 50-es évek elején szűrővizsgálatokat végzett az ország különböző területén – többek között a Gyimes völgyében – a méhnyakrák megelőző állapotai korai felderítésére és eredményes gyógyítási lehetőségeinek kiszélesítésére.

Az orvosi gondolkodás elmélyítését szolgálták a rendszeres klinikai kórbonctani megbeszélések is, amelyeket ugyancsak az 50-es évek elején honosított meg a néhai Haranghy László professzor. Halálos kimenetelű klinikai eseteket tárgyaltak itt meg közösen – a diákok jelenlétében – kezelőorvosok és kórboncnokok. Egybevetették a klinikai eljárásokkal megállapított kórismét a kórbonctani diagnózissal. Eltérés esetén a hiba oká-

nak felderítésével tanárok és diákok orvosi gondolkodását egyaránt fejlesztő tapasztalattal gazdagították ismereteiket.

A szocialista etika új viszonyulást követel meg az orvostól is. Doc. dr. Ander Zoltán professzor országos viszonylatban is az elsők között honosította meg a marosvásárhelyi oktatásban a szocialista orvosi deontológiai kollégiumokat és járult hozzá az orvosi és gyógyszerészeti etika kérdéseinek tisztázásához.

A társadalmunk létrehozta kedvező élet- és munkafeltételek, az átlagos életkor meghosszabbodása a betegségek „spektrumának" megváltozását eredményezte. Jelenleg hazánkban is leggyakoribb kórképek az idült-degeneratív (Moga Aurel akadémikus szerint idült, nem fertőző) megbetegedések, a szív-érártalmak, ideg-elme- és különböző alkalmazkodási betegségek stb. Ezek kórokának felderítésére már nem elegendő a régi hagyományos monokauzális orvosi szemlélet, mert létrejöttükben a szocio-kulturálisan és pszicho-szociálisan meghatározott hajlamosító és elősegítő tényezőkkel, az ún. „plurifaktoriális" (több tényező kiváltotta) kórszármazással kell számolnunk, s megelőzésükben egyre jelentősebb feladat hárul mind az általános közegészségtanra, mind a mentálhigiénére.

Horváth Endre professzor, a II. belgyógyászati klinika vezetője – Moga akadémikussal egyidejűleg, elsőként országos viszonylatban – a hasonló megbetegedéseket már 1957-ben „járványtani módszerrel" vizsgálta, és ebben a szemléletben oktatta diákjait is. A mentálhigiéné új tudományának felismeréseit viszont Csiky Kálmán professzor, az elmegyógyászati klinika vezetője országos viszonylatban is az elsők között karolta fel.

Olyan korban, amikor a matematikai módszerek egyre fontosabb szerepet játszanak a tudományos kutatásban, a matematikai logika elveinek az orvostudományban való alkalmazása értékes segítséget nyújthat. Az új irányzat marosvásárhelyi úttörője Olosz Egon professzor. E téren kifejtett munkásságát így ítéli meg: „Sokat foglalkoztatott a kérdés, hogy az értelem milyen logikai műveletek útján jut el a jeltől (a tünetektől) a kórisméig. Ezért igyekeztem a logikai műveleteket matematikai nyelven kifejezni olyan módon, hogy a számtannal nem foglalkozó orvos számára is könnyen érthetővé tegyem a tünetek azon két kvalitásának pontos meghatározását és ki-

számítását, melyek megszabják azok diagnosztikai értékét: a szenzibilitást és a specificitást. Mindezt a Wenn-diagramokkal illusztrált halmazelmélet és valószínűségszámítás eszközeivel igyekeztem megvalósítani Voloc Nicolae biofizikus munkatársammal együtt." Az Olosz–Voloc modell országosan is nagy érdeklődést váltott ki.

Csupán néhány példával igyekeztünk szemléltetni annak a tételnek igazát, hogy a vásárhelyi főiskola oktatóinak egyik fő törekvése, hogy diákjainak ne csak információkat közvetítsen, hanem olyan szemlélettel fegyverezze fel őket, mely önálló orvosi gondolkozásra és cselekvésre teszi képessé őket eljövendő felelősségteljes hivatásuk gyakorlásában. Az ilyen felkészültségű orvos munkája közvetlenül hat ki az általa ellátott lakosság egészségügyi vizsonyaira és magatartására. Éppen ebből fakad – mint már említettük –, hogy a rangos orvosi tevékenység nem egyszerű „technikusi" munka, hanem hivatás és egyben nép- és nemzetiségszolgálat.

A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet szakembereinek kutató munkássága szervesen illeszkedik bele az országos tudományos kutatói tervbe, egyben adalékokat szolgáltat a jelenlegi orvosi és gyógyszerészeti kutatások elméleti és gyakorlati kérdéseinek megoldásához.

Csőgör Lajos nyugalmazott professzor, az intézet első rektora joggal állapította meg pár évvel ezelőtt azt a ma is érvényes igazságot: „Eredményeink elérésében döntő szerepe van a kollektív munka elvének, különféle profilú szakemberek együttműködésének (...) Fiatal intézetünk kutatói hiszik, hogy hozzájárulásukkal gazdagították az orvostudomány sikereit. Azt írtam, hozzájárulásukkal, mert a világméreteket öltő, szélességében és mélységében terebélyesedő kutatás idején a legkiemelkedőbb tudós is csak hozzájárulását hozhatja egy kérdés megoldásához." Ezek előrebocsátásával kíséreljük meg néhány marosvásárhelyi orvos és gyógyszerész kutatócsoport eredményeinek bemutatását.

Az ún. preklinikai vizsgálódások széles területet ölelnek fel. Székely Károly nyugalmazott egyetemi tanár, a biológiai tanszék volt vezetője főleg az örökléstan, a normális szövet- és élettan, valamint az embriológia kérdéseit kutatta (a magzatpép befolyása a sejtosztódásra, Ehrlich-féle daganat-sejteken vírus indukálta kromoszóma-eltéréseket tanulmányozott stb.).

Maros Tibor érdemes egyetemi tanár, az Orvostudományi Akadémia levelező tagja 1949 óta vezeti az anatómiai és műtéttani tanszéket; ő alapozta meg „normo-morfológiai" iskoláját. Munkatársával, Lázár László tanárral együtt klasszikus idegszövettani kutatásokat folytatott: modell-kísérleteken tanulmányozta a sclerosis multiplex megbetegedést, a fehérje-anyagcserét szabályozó agyi központokat. A máj és központi idegrendszer kölcsönös vizsgálatáról végzett kutatásait 1964-ben megjelent rangos monográfiájában foglalta össze. Művét az RSZK Akadémiájának elnöksége Victor Babeş-díjjal tüntette ki. 1969-ben Seres Sturm Lajos előadótanárral közösen írt monográfiáját a máj regeneráció és a májzsugorodás kórfejlődése kérdéseiről az Akadémia elnöksége Gheorghe Marinescu-díjjal jutalmazta.

Az élettani tanszék professzora, Szabó István, a tudományok docens doktora 1957-ben jelentette meg az Orvosi Könyvkiadónál Hadnagy Csaba főorvossal írt monográfiáját a vérátömlesztés szövődményeiről. A szilikózist, a bányászok foglalkozási betegségét munkatársaival, köztük Barbu Zeno professzorral tanulmányozta, s megállapította, hogy a porártalomnak kitett egyének vérének fehérje- és immunoanyag-összetételében olyan korai elváltozások észlelhetők, melyek segítségével lehetővé vált a szilikózis, illetve a betegségre való hajlam kimutatása és ezáltal a kórállapot hathatósabb megelőzése.

A kórélettani tanszéken Mózes Magda előadótanár többek között a mellékvesekéreg és a pajzsmirigy-anyagcsere összefüggéseit tanulmányozta, értékes adalékokat szolgáltatott a nátrium-, magnézium- és kálciumvegyületek gátló hatásáról az anyagcserére, valamint a hazai természetes ásványvizek befolyásáról a gyomornedvtermelésre, az izomfáradásra stb.

László János professzor, a mikrobiológiai és vírustani tanszék vezetője szerteágazó munkásságából elsősorban a járványos májgyulladás kórokozójának megállapítását célzó, széles kollektívával 1956 óta folytatott, nemzetközi visszhangot keltett kutatásait emeljük ki. 1961-ben hepatitises betegek vérében sikerült elektronmikroszkópos vizsgálatokkal felderítenie az A hepatitis vírusát (15–18 millimikron nagyságú, gömb alakú képletek). A vírust sárgaságos betegek gerincvelőfolyadékában és májsejtjeiben is ki tudta mutatni, s megállapította, hogy az úgynevezett defektív, illetve inkomplekt vírusok csoportjához

tartozik. A kórokozót sikeresen kitenyésztette, és kimutatta, hogy egészséges egyének vérében a vírussal szemben sajátos antitestek vannak. A laboratóriumi kettős fertőzés módszerét alkalmazva, kísérleti állatokon sikerült hepatitisre jellemző elváltozásokat létrehoznia. A hepatitis elleni aktív védőoltás terén állatkísérletekben biztató eredményeket ért el. Az Egészségügyi Világszervezet 1963-as, majd 1964-es szakértői bizottsága igen elismerően nyilatkozott kutatásairól.

Péter Mihály, a bakteriológia előadótanára a fajlagos (gonococcus előidézte) és nem fajlagos (baktériumok, gombák, trichomonas-társulás okozta) húgycsőgyulladások kóroktani kórisméjére önálló eljárást dolgozott ki.

Néhai Boér László professzor széles körű kutató munkát végzett, többek között a hastífusz, a vérhas, a diftéria, a járványos májgyulladás járványtanával, az iatrogén fertőzésekkel, a baktériumok változékonyságának kérdésével kapcsolatosan.

A biokémiai tanszéken Kovács Endre professzor és Bukaresti László tanár a fehérjék fiziko- és biokémiai sajátosságait kutatják, ezek vizsgálatára – az országban az elsők között – diagnosztikai célzattal, elektroforézises és polarográfiás módszereket vezettek be. Különösen egyes májbetegségek kórismézésének kidolgozásában értek el figyelemreméltó eredményeket.

Feszt György professzor, a farmakológiai tanszék vezetője a gyógyszerhatástan különböző kérdéseit vizsgálja, elsősorban a központi és vegetatív idegrendszerre ható szereket, a belső elválasztású mirigyek gyógyszertani kérdéseit, valamint a népi gyógyító eljárások „racionális magvát“ ellenőrzi kísérletekkel.

Nem kevésbé jelentékeny a klinikai tanszékek tudományos tevékenysége sem.

Az ideg- és elmegyógyászati klinika élén 1945-64 között Miskolczy Dezső professzor, az RSZK Akadémiájának, valamint a Magyar Tudományos Akadémiának tagja állt. Tudományos tevékenysége szerteágazó: szövettani és kórszövettani eljárásokkal vizsgálta a külső és belső eredetű ingerek hatását az idegsejt élettani és kóros reakcióira, a gerincvelő daganatait, az idegrost újraképződését, az idegrendszer vezető pályáinak kereszteződését, a kisagy kórszövettanát stb. Tankönyvek és szakmunkák gyakran idézik megállapításait a rombuszagy velősödéséről, a szkizofrénia korai szakaszáról. Az utóbbi beteg-

ségben – többek között – kimutatta a homloki, fali és halántéki lebeny kérgi idegsejtjeinek korai eltűnését, a látótelepben létrejött elváltozásokat s az ezzel együtt járó idegrendszeri és tudati működésbeli zavarokat. Néhai Vendég Vince és Csiky Kálmán professzorokkal együtt Marosvásárhelyen és környékén (1955) leírt egy szúnyogok terjesztette agyvelőgyulladás-járványt, Európában az első, vírustanilag is igazolt, hasonló epidémiát.

Puskás György érdemes egyetemi tanár, az Orvostudományi Akadémia levelező tagja 1948 óta áll a gyermekgyógyászati klinika élén. Munkatársaival együtt sokirányú tudományos tevékenységet fejt ki. A csecsemőkor kórtana tárgykörében foglalkozott a koraszülött kórélettanával, az újszülött alkalmazkodásával a méhenkívüli élet körülményeihez. A gyermekkorban a sokízületi reumás gyulladást kutatta járványtani módszerekkel, s eredményeivel hozzájárult a kórállapot korszerű terápiájának kidolgozásához. A gyermekkori cukorbetegségben egyrészt az örökletes tényezők szerepét kutatta, másrészt a kórházba utalt betegeknél a saját elképzelésén nyugvó diétás és gyógyszeres kezelést alkalmazta. Értékes adalékokat szolgáltatott a gyermekkori görcsös hörghurut immuno-allergiás folyamatainak tisztázásához. 1969-ben az Orvosi Könyvkiadónál monográfiája jelent meg a gyermekkori dehidratációs állapotokról.

Az I. sz. Sebészeti Klinika sajátos oktatói és kutatói profilját néhai Mátyás Mátyás és főleg az intézményt 1957–76 között vezető Pápai Zoltán, a tudományok docens doktora, nyugalmazott egyetemi tanár alakította ki. Pápai professzor tudományos tevékenysége főleg a gyomorfélműtétek elméleti és technikai kérdéseinek tisztázását célozta (a gyomorrák műthetőségének szempontjai, a gyomorcsonkolások utáni szájadékszűkületek kórszármazása stb.). A vena cava inferior lekötésének módszerét alkalmazta egyes dekompenzált szívbetegek kezelésében. Egyik megalapítója a marosvásárhelyi szívsebészeti osztálynak.

Kótay Pál, az urológiai tanszék nyugalmazott professzora szakmája számos kérdését tanulmányozta (prosztata-adenómák, vesetuberkulózis, renoszcintigráfiás eljárás stb.).

Száva János professzor, az ortopédiai klinika vezetője nevéhez több új elvi, illetve technikai megoldáson nyugvó műtéti eljárás kidolgozása fűződik. Ciugudeanu Cornel főorvossal

együtt 1950 májusában, egy évvel az első hasonló európai műtét után endoprotetikus csípőízület-képzést végzett, eredeti „fej-nyak“ típusú eljárással. Munkássága a rosszindulatú csontdaganatok sebészeti kezelése terén is figyelemreméltó: a csonkolás szelvényes kiirtással való helyettesítése, a féloldali csontos medence teljes kiirtása végtag-visszaültetéssel, a teljes csigolyakiirtás és annak művi pótlása stb.

Az I. sz. Belgyógyászati Klinika élén 1949–76 között Doczy Pál professzor, az Orvostudományi Akadémia tagja állt. Munkatársaival (Módy Jenő tanárral, Chifor Imre főorvossal, Sass Gyula adjunktussal, Kótay-Lakatos Évával és másokkal) együtt a vérképzőrendszer megbetegedéseivel és az enzimológia tárgykörébe vágó kérdésekkel (vashiányos anémiák, az enzimek szerepe a leukémiás megbetegedésben, a fibrinlebontás különböző kóros állapotokban, a vér heparin-szintjének emelkedése belső tényezők hatására stb.), a szív-ér-megbetegedésekkel (az érelmeszesedés biokémiája, trombembóliás megbetegedések stb.) foglalkozott.

A II. sz. Belgyógyászati Klinikát megalakulásától (1951) Horváth Endre professzor vezeti. Tudományos tevékenysége elsősorban a szív-ér-megbetegedések kórtanát öleli fel. Munkatársaival együtt tanulmányozta a szívizom infarktusok recidívájának megelőzését, a szívbetegségek katéteres kórisméjét (Monoky István adjunktus), a trombangitis obliterans (Bürger-kór) kórszármazását és kezelését (Brassai Zoltán tanársegéd), a mikroelemek szerepét az anyagcserében stb.

Horváth Endre professzor, Málnási Géza nyugalmazott tanár és munkatársai kiterjedt vizsgálatokat folytattak a Hargita és Kovászna megyei gyógyfürdők és gázömlések gyógyhatásának pontosabb megismerésére a különböző szív- és érmegbetegedésekben. A parajdi sóbányák hatását idült elzárásos tüdőmegbetegedésekben Pálffy Béla tanársegéd vizsgálta kísérletes alapon.

Hadnagy Csaba főorvos tudományos munkássága szerteágazó. A hemolitikus sokkról Szabó István professzorral együtt bizonyította, hogy ez a folyamat az anafilaxiához (a védtelenséghez) hasonló immunreakció. Az elsők között mutatta ki, hogy a mitózis (a fonalas sejtoszlás) bénítása lényegében az ellenanyag-termelés gátlása, figyelemreméltó adalékokkal szolgált a B_{12} vitamin szerepéről a szénhidrát anyagcserében stb.

A nőgyógyászati és szülészeti klinika élén 1963-ig Lőrincz Ernő András nyugalmazott egyetemi tanár állt. Utódai, dr. Rusu Octavian, majd Borbáth Andor nyugalmazott egyetemi tanárok. A klinika munkaközössége komplex módszerekkel kutatta a női nemiszervek rákmegelőző és rákos állapotait, a terhességi toxikózisokat, a koraszülést előidéző kórélettani tényezőket, foglalkozott a terhesség és a gyermekágy idején fellépő emlőgyulladás megelőzésével stb.

A fertőző betegségek klinikáját mintegy három évtizeden át Kelemen László nyugalmazott érdemes egyetemi tanár vezette. Szerteágazó tudományos munkássága majd minden jelentősebb fertőző megbetegedés kórszármazásához és kezeléséhez: figyelemreméltó adalékkal szolgált. Többek között Obál Ferenc professzorral kimutatta a diftéria és a tetanusz-toxin károsító hatását a mellékvese működésére, leírta a vörhenyt követő tartós hipertóniát (magas vérnyomást). Klinikai tapasztalata alapján kritikai értékelésnek vetette alá a járványos májgyulladáskezelésében alkalmazott eljárásokat.

Kasza László tanár új polarográfiás módszert dolgozott ki a járványos májgyulladásnak más természetű, sárgasággal járó májmegbetegedéstől való elkülönítésére.

Újvári Imre, a tudományok docens doktora, nyugalmazott egyetemi tanár, a bőrgyógyászati klinika volt vezetője Maros, Hargita és Kovászna megyék emberre patogén gombaflóráját térképezte fel, Fazekas Béla tanár, a parazitológiai tanszék vezetője pedig ugyanazon megyék fertőzöttségét vizsgálta egyes parazitás (élősdiek okozta) megbetegedésekben.

A fogászati tanszéken Csőgör Lajos nyugalmazott egyetemi tanár, az Orvostudományi Akadémia alelnöke és néhai Guzner Miklós egyetemi tanár országos viszonylatban is elsőként honosították meg a fogszuvasodás megelőzésében az ivóvíz fluorizálását. Eredményeiket több ezer kolozsvári és vásárhelyi iskolás gyermek szűrővizsgálatainak adataival igazolták.

A közegészségtani tanszéket 1948–68 között Horváth Miklós nyugalmazott egyetemi tanár vezette. Ő indította útjára a tudományos kutatást is. Kezdeményezéseit tanítványai, a közegészségtani tanszékek mai vezetői viszik tovább.

A táplálkozástani tanszék élén Bedő Károly professzor, a közegészségtani tanszékcsoport jelenlegi vezetője áll. Munkásságában a különböző közösségek (fakitermelő és -feldolgozó, il-

letve mezőgazdasági munkások, iskolás gyermekek) táplálkozásának alapelveit dolgozta ki. Élelmiszerlaboratóriumi kutatásaival hozzájárult az egyes tápanyagok (tojás, hústermékek, cukrászáruk, ásványvizek) bakteriális fertőzésének megelőzését célzó állami szabványok kidolgozásához. Borjúthymusból az anyagcserét csökkentő, gátló tényezőt állított elő.

Dienes Sándor tanár, a munkaorvostani tanszék vezetője főleg az ólom és szerves oldószerek okozta máj- és szívérrendszeri károsodásokat, a sajátos immunbiológiai elváltozásokat kutatja laboratóriumi és klinikai módszerekkel. A kerámiaipari ólommérgezések megelőzésében figyelemreméltó eredményeket ért el.

Az egészségügyi és járványügyi megyei központ kutatóival (Bódis Sándor, Tőkés Béla főorvosokkal) szorosan együttműködve Steinmetz József tanár, a környezetegészségtani tanszék vezetője főleg a Maros felső folyása szennyeződését és öntisztulási folyamatait tanulmányozta. A kérdés közegészségügyi szempontból jelentős, mivel Marosvásárhely, Dicsőszentmárton és Ludas városok, valamint számos község egyetlen vízforrása a Maros, s annak szennyeződése a lakosság egészségére közvetlenül kihat. Elsősorban a mosószerként használt detergensek, a városi és ipari szennyvíz (fenol- és nitrogénszármazékok) hatását kutatták. Kettős klórozási eljárással sikerült a víz fertőtlenítését elérniük. Ugyanakkor foglalkoztak az ipari üzemek okozta levegőszennyeződéssel és megvizsgálták, hogy ez miként hat ki a gyermekek egészségére.

E tanulmány szerzője az orvosi és gyógyszerészettörténeti tanszéket vezeti. Munkásságában a romániai és főleg erdélyi orvostudomány haladó hagyományait igyekszik feltérképezni. Eddig megjelent kötetei: *Nyulas Ferenc* (Soós Pállal együtt, Akadémiai Kiadó, 1955), *Lechner Károly* (Balázs Sándorral, Akadémiai Kiadó, 1956), *A hazai orvostudomány történetéből* (Orvosi Kiadó, 1957), *Másoknak világítva* (Ifjúsági Kiadó, 1968). *A közjó szolgálatában* (Kriterion Könyvkiadó, 1976) című kötetében az erdélyi orvostudomány történetét mérte fel a XVI. századtól a XIX. közepéig saját és mások kutatásai alapján.

Az RSZK Akadémiájának marosvásárhelyi kutatóközpontja 1956-ban alakult. Első vezetője Miskolczy Dezső akadémikus volt, jelenleg Barbu Zeno egyetemi tanár, az Orvostudományi

Akadémia tagja irányítja. A kutatóközpont keretében az orvosi és gyógyszerészeti főiskolán is tevékenykedő oktatók mellett számos önálló kutató is munkálkodik (Feszt Tibor, Kerekes Medárd, Blazsek Vladimir, Kelemen József és mások). Az intézmény megalakulásakor idegkórtani, kórélettani, biokémiai és morfológiai szakosztályokkal működött, később szív-ér-megbetegedéseket tanulmányozó szekció is létesült. A legtermékenyebbnek az idegkórtani részleg bizonyult. Főleg a kísérletes allergiás agyvelőgyulladások kérdését tanulmányozta élettani, biokémiai, kórszövettani, enzimológiai és klinikai módszerekkel.

Az 1948-ban létesült Gyógyszerészeti kar fennállásának három évtizede alatt a gyógyszertudományi kutatás egyik országos központjává vált. A hazai ásványvizek elemzésével – a Radnai-havasoktól a Hargitáig és a Kárpát-kanyarig – több kutatócsoport foglalkozott. A vegyelemzésben, különösen a nyomelemek meghatározására dr. Soós Pál egyetemi tanár és munkatársai (Selényi S. Zsuzsa, Bodó-Blazsek Ágnes stb.) új módszereket dolgoztak ki. A vizek, gyógyiszapok, gázömlések radioaktivitását néhai dr. Balogh László tanár, Barabás Béla nyugalmazott adjunktus, Szabó Endre és mások vizsgálták.

Néhai dr. Mártonffy László, a gyógyszervegyészet professzora új eljárásokat dolgozott ki a kéntartalmú gyógyszerek meghatározására és a kar többi tanáraival együtt jelentős szerepet vállalt a román gyógyszerkönyv utóbbi három kiadásának (1956, 1965, 1976) munkálataiban, több monográfia kidolgozásával.

A hazai nyersanyagok értékesítése képezi dr. Kiss Árpád nyugalmazott tanár munkásságának gerincét. E kutatások élettvegytani (biokémiai) irányzata dr. Eperjessy Anna nyugalmazott tanár munkaterülete, melyről sok hazai és külföldi közleményben számolt be.

A gyógyszertani tevékenység korszerűsítését biztosító technológiai eljárások terén dr. Ádám Lajos tanár és munkatársai értek el tudományos közleményekben közzétett, figyelemreméltó eredményeket.

Néhai dr. Kopp Elemér, az RSZK érdemes professzora, európai hírű tudós kezdettől a marosvásárhelyi gyógyszerészeti karon oktatott. Neve és munkássága egybeforrott a világ első gyógynövénykutató intézetével, melyet dr. Páter Béla profesz-

szor alapított 1904-ben Kolozsváron. Kopp Elemér jelentős szerepet játszott a gyógynövények vegyi összetételének elemzésében, több növény illóolaj-tartalmának kimutatásában. Munkái világviszonylatban is úttörőek. Növénynemesítési munkáinak egyik eredménye a „Marosvásárhelyi alkaloid-mák“, melyet számos fajta összehasonlító vizsgálata előzött meg. Ezek tanulmányozásában önálló kémiai vizsgálómódszereket alkalmazott.

Tanítványai és volt munkatársai dr. Rácz Gábor tanszékvezető professzor, dr. Csedő Károly és dr. Füzi József tanárok. Rácz Gábor kutatómunkásságának eredményeit részben Laza Aurellel és Coiciu Eugeniával együtt a Ceres Kiadónál közölt *Gyógy- és illóolajos növények* (1972), illetve *Gyógynövények* (1975) című magyar nyelvű monográfiái tükrözik. Egy országos terv keretében munkatársaival együtt feltérképezték Hargita, Kovászna, Brassó és Maros megyék gyógynövényeit. Rácz professzor Füzi Józseffel közösen szerkesztette a *Kovászna megye gyógynövényei* című monográfiát (Sepsiszentgyörgy, 1973), Csedő Károllyal pedig sajtó alá rendezte a Csíki-medence spontán flórájában előforduló gyógynövényekről szóló román nyelvű kötetet (Csíkszereda, 1968).

A gyógyszerészetben és kozmetikai iparban új növényi nyersanyagokat vezettek be. A növények vegyi összetételének vizsgálatakor, a népi gyógyászat adatait is hasznosítva, új hatóanyagokat állítottak elő. Így például Rácz Gábor professzor és dr. Fazekas Béla tanár a kórokozó véglényeket pusztító, igen hatékony „Philadelphin“ elnevezésű készítményt hozta létre.

Dr. Rácz-Kotilla Erzsébet tanár jelentős eredményeket ért el a gyógynövénykutatásban, főleg ezek idegnyugtató, vérnyomáscsökkentő, víz- és epehajtó, gyulladáscsökkentő hatásának megállapításával.

A gyógynövényekből nyert gyógyszerek közé tartozik a dr. Horváth Tibor marosvásárhelyi főgyógyszerész által „Castanil“ néven forgalmazott, vadgesztenyéből előállított értágító hatású készítmény. Dr. Kacsó Albert gyógyszerész doktori értekezésében felmérte a Kis-Küküllő menti gyógynövénytartalékokat, ezek termesztésére kísérleti telepeket létesített.

A marosvásárhelyiek mellett az orvostudomány magyar nemzetiségű szakemberei az ország többi vidékein is figyelemre méltó gyakorlati és kutatómunkát végeznek.

Dr. Fazakas János nyugalmazott egyetemi professzor 1947–49 között a marosvásárhelyi főiskolán, ezt követően a közelmúltig a kolozsvári Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet, illetve az egyesített klinikai kórház ortopédiai és traumatológiai osztályán fejtette ki termékeny oktató és tudományos tevékenységét. Szakközleményeiben számos önálló műtéti eljárásról és újításáról számolt be. Klinikai felfogását tükrözi az 1973-ban munkatársaival, Eugen Germannal és Nicu Giorgiulescuval kiadott román nyelvű, a csont- és ízületi rendszer sérüléses megbetegedéseivel foglalkozó kézikönyv is.

Dr. Felszeghy Ödön nyugalmazott egyetemi tanár 1945–47 között a marosvásárhelyi orvosi intézet fizikai tanszékén dolgozott, majd a Kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetemen biokémiát oktatott. Tudományos tevékenységét tükrözi a Pedagógiai és Didaktikai Kiadónál 1965-ben megjelent *Biochimie* című kötete, valamint az 1976-ban a Dacia Kiadónál napvilágot látott *A biokémia alapjai* című munkája; mindkettőnek társszerzője Ábrahám Sándor.

A biológus dr. Szabó Zsigmond, a Babeş–Bolyai egyetem előadótanára könyveivel – *Így látjuk ma a sejtet* (Bukarest, Ifjúsági Kiadó, 1967), *Törpe óriások* (Dacia Kiadó, 1973), valamint a részben dr. Gyurkó István egyetemi előadótanárral együtt írt és a Tudományos és Enciklopédiai Kiadónál megjelent *A mozgás biológiája* (Bukarest, 1967) – az orvosi ismeretek magas színtű népszerűsítéséhez is jelentősen hozzájárult.

Dr. Szabó Árpád kolozsvári egyetemi tanár, a tudományok docens-doktora szintén nem orvos. Viszont a hazai gyógy- és hévizek radioaktív hatásának vizsgálatával (Soó Attilával együtt) jelentős szolgálatot tett az orvosi gyakorlatnak.

Az RSZK Akadémiája temesvári fiókjának biológiai osztályán tevékenykedik dr. Sándor István főkutató, a tudományok docens-doktora, Menkes Benedikt akadémikus tanítványa. Kutatásainak zöme a teratogén, vagyis a külső (környezeti) és belső (örökletes) hatások, tényezők szerepét kutatja az anyagcsere zavaraiban, a fejlődési rendellenességek kialakulásában. Számos szakközleménye mellett az Enciklopédiai Kiadó Orizonturi sorozatában jelent meg *Malformaţii şi monştri* (Bukarest, 1970) című kismonográfiája. Magyarul *Az egy sejttől a több szervig* (Dacia Könyvkiadó, 1974), valamint a *Szövetek*

és szervek átültetése (Tudományos Könyvkiadó, Bukarest, 1966) című tudománynépszerűsítő írásai jelentek meg.

Dr. Bárányi Ferenc temesvári aneszteziológus főorvos értékes doktori értekezése mellett figyelemreméltó népszerűsítő munka szerzője. A *Mindenki háziorvosa* című kötete 1974-ben jelent meg az Előre Kiskönyvtár sorozatban.

A mai gyakorló fogorvost közelről érintő kérdéseket, valamint a fogászat történetének egyes mozzanatait eleveníti meg Matekovics György *Fogas kérdések* című, a Facla Kiadónál (Temesvár, 1977) megjelent orvos-publicisztikai kötete.

Sok évtizedes gyakorló munkája eredményeit gyümölcsözteti tudománynépszerűsítő tevékenységében a Bukarestben élő dr. Kahána Ernő, az RSZK érdemes orvosa. A mélylélektani elméleteket marxista szempontból értékelő tanulmányaira a régi Korunk olvasói jól emlékeznek, a bukaresti rádió magyar adásában elhangzott, hazai folyóiratokban megjelent orvosi tanácsadásairól pedig a fiatalabb nemzedék is tud. *Az orvosé a szó* című kötete népszerűsítő írásait foglalta össze (Bukarest, 1973, Előre Kiskönyvtár sorozat).

A bukaresti testnevelési főiskola élettani tanszékén éveken át tevékenykedett Demeter András orvosprofesszor, a tudományok docens-doktora. Oktató munkája mellett behatóan kutatja a mozgás és az edzés élettanát, a szervezet alkalmazkodó képességét a sporttevékenység különböző formáiban. Szakfolyóiratokban megjelent dolgozatai mellett több román nyelvű monográfia és tankönyv szerzője: írt az izomkontrakciókról (1967), a központi idegrendszer élettanáról és anatómiájáról (1970). Bukarestben – társszerzőkkel együtt – általános élettani tankönyvet adott ki.

A nem főiskolai központokban dolgozó orvosok alkotó munkájának példájául szolgálhatnak a Hargita megyében tevékenykedő kutatók. Eredményeik közlésében a Megyei Egészségügyi Igazgatóság hathatósan támogatta őket. Orvosok, geológusok, mérnökök, tanárok, gyógyszerészek szoros együttműködéséből több figyelemreméltó kezdeményezés született. Kádár Zsombor és Deák István *Munkavédelem* című kötete 1972-ben jelent meg. A szerzők nem orvosok, munkájuk az ergonómia, vagyis a munka tudományos megszervezésének és védelmének kérdéseivel foglalkozik, mégis jelentős segítséget nyújt a megelőző orvosi munkában.

A legfigyelemreméltóbb alkotás a szintén kollektív munka gyümölcseként megjelent *Hargita megye természetes gyógytényezői* című (1974), dr. Jakab Kálmán szerkesztette, 450 oldalas tanulmánykötetet. A marosvásárhelyi I. és II. Belgyógyászati Klinika, valamint az Egészségügyi és Járványügyi Megyei Központ orvosai és kémikusai mellett a kötet szerzői között találjuk dr. Szabó Árpád kolozsvári tanárt is. A munkatársak többsége azonban Hargita és Kovászna megyei tanár, geológus és főleg orvos. Utóbbiak közül dr. Jakab Kálmán, dr. Marosi Kálmán, dr. Szőcs Kálmán, dr. Balla Árpád, dr. Mants György, dr. Dózsa Elek, dr. Bakk Elek, dr. Morvai Béla, dr. Veress Árpád és mások figyelemreméltó tanulmányait emeljük ki. Klinikai észleléseiket, kísérletes tapasztalataikat a Hargita és Kovászna megyei gyógyfürdők, gázömlések, gyógyiszapok hatásáról különböző idült szív-, ér-, tüdő- és reumás stb. megbetegedésekben tömör tanulmányokban mutatják be.

Dr. Benedek Géza és munkatársai a kovásznai gyógyvizeknek és gázömléseknek a szív-ér-megbetegedésekben való alkalmazásáról szakközleményekben számoltak be.

Dr. Bajkó Barnabás csíkszeredai főorvos egyik szervezője és aktív résztvevője volt a már említett, a rákmegelőző állapotok felderítését célzó gyimesvölgyi szűrővizsgálatoknak. Dr. Kelemen József csíkszeredai főorvos az idegi támasztó szövet elváltozásait kutatta a központi idegrendszer allergiás megbetegedéseiben. Dr. Lőrincz János belgyógyász főorvos az egyes fermentrendszerek szerepét vizsgálta a májbetegségek létrejöttében, dr. Tamás Zoltán udvarhelyi főorvos pedig a röntgensugarak hatását a terhességre. Kutatásaikat rangos doktori értekezésekben foglalták össze.

Más megyei központokban is folyik hasonló aktív tudományos tevékenység. Aki magas mércét állít maga elé, az gyakorló orvosi tevékenysége közepette is időt talál a közlésre. A fenti tétel igazát bizonyítja Kis Zoltán, Holicska Dezső és Vitályos András példája. Ők szerkesztették *Ember és egészség* címen a Kriterion Könyvkiadó gondozásában (1974) megjelent orvosi kislexikont.

A gyógyszerész kutatók sem maradnak el az orvosoktól. Sepsiszentgyörgyön Csutak István, Csíkszeredában Deér Kálmán ért el figyelemreméltó eredményeket gyógyszertechnológiai kutatások terén. Hamza Ottó sepsiszentgyörgyi gyógy-

szerész növényi kivonatokból állított elő olyan készítményt, mely a kórokozó bélbaktériumok fejlődését gátolja. Zágoni Elemér karcfalvi (Hargita megye) gyógyszerész fekete ribiszkéből a magas vérnyomás kezelésére alkalmas szert készített. Bodon János talmácsi (Szeben megye) gyógyszerész egyes gyógynövények ásványanyag-tartalmát vizsgálva új kálium-pótló készítményt vont ki. Oláh Béla nagyváradi gyógyszerész doktor országos viszonylatban elsőként vizsgálta egyes növények (fumaria fajok) vízhajtó hatását. Németh Tibor gyógyszerész doktor (Cséffa, Bihar megye) a komlóból idegnyugtató készítményt állított elő. S a felsorolást még folytathatnók.

Úgy véljük, hogy ebből a néhol száraznak tűnő, távolról sem teljes felsorakoztatásból – mely azonban több mint három évtized lelkes oktató és kutatómunkáját tükrözi – kiviláglik, hogyan szolgálták és szolgálják a romániai magyar nemzetiségű orvosok és gyógyszerészek kísérletes és klinikai adalékaikkal a kifejezett szakmai célkitűzéseken túl a honi tudományt, szocializmust építő hazánkat, az ország népének s egyben saját nemzetiségüknek az érdekeit.